

הרב שלום פאללאק
חבר הבר"ץ דחסידי סקווירא

בדין שפיכת מים בשביעית כשהמים נשפכים במקום הצמחים

ובדין פסיק רישא, ואין מתכוין בשביעית*

מצינו שיטת התוס' במו"ק י"ג ע"א בד"ה נטיבה או נדיירה, וכן בגיטין מ"ד ע"ב בד"ה שנתקווצה, שהחמירו בזה יותר משבת, דכתבו שם התוס' דכתולש קוצים המחוכרים הוא איסור דאורייתא [וכוותם למ"ד במו"ק ג' ע"א דתולדות אסור מדאורייתא דהא זה תולדה דחרישה כ"כ החזו"א] ואע"פ שאין מכוין ליפות הקרקע דבשבת פטור בארעא דחבריה אבל גבי שביעית לא בעינן מלאכת מחשבת עכ"ד.

הרי לך דשביעית וה"ה שאר איסורים חמורים משבת דאפי' פס"ר דלא ניחא ליה אסור מדאורייתא דבשביעית לא בעינן מלאכת מחשבת.

והנה רואים אנו בדברי התוס' דמלאכת מחשבת עושה קולא היינו דבשבת פטור פס"ר דלנ"ל והוא כמו מלאכה שאין צריכה לגופה דפטור בשבת ולא בשאר איסורים.

והנה לכאורה מצינו לזה סתירה בדברי התוס' בסנהדרין כ"ו ע"א ד"ה לעקל בית הברד אני צריך, דמבואר שם איפכא דמלאכת מחשבת עושה חומרא לגבי שבת היינו דכתבו שם התוס' לגבי שביעית פטור על נוטע משום דקשה לאילן ולגבי שבת חייב משום דמלאכת מחשבת אסרה תורה והא אתעבידא מחשבתו.

אך אחר העיון לק"מ דשם בסנהדרין איירי דנהנה קצת מהקצירה שע"ז גדל יותר ענבים כמ"ש שם המהרש"ל והחזו"א בסי' י"ט סקי"ד אך יש קלקול מצד אחר וזה פטור

הנה זה שאלה מצויה מאד בשביעית כאשר שוטפין את הרצפות או החלונות והמים נשפכים במקום שיש צמחים אם יש בזה איסור, וכן במקום שיש מזגן (עירקאנדיש"ן) שיורד משם מים על הצמחים בשביעית בשביעית אם יש בזה חשש.

וראיתי שכבר דיברו מזה באריכות מחברי דורינו ה"ה בשו"ת משנ"י ח"א סי' ס"ג יש שם תשובה ארוכה מחתן המחבר ה"ה הגאון ר' מ"מ פוקס שליט"א וגם ראיתי תשו' ארוכה בספר שדה יחזקאל סי' א' מהגאון י' יחזקא' מוצפי שליט"א, וגם בקובץ דרכי הוראה חלק ח' יש תשו' מהגאון ר' אשר ווייס שליט"א וכולם האריכו להיתר.

אבל לעו"ז הביא בספר דרך אמונה פ"א בציון ההלכה אות י"ח להחמיר בזה, וכן הביא בספר משפטי ארץ פ"ד סל"ה בשם י"א, וכן בספר משמרת השביעית פ"ז ה"ז החמיר בזה. ונחזי אנן בעזרת השי"ת.

הנה צריך קודם לברר אם בשביעית אסור פס"ר אם דינו כשבת דקיי"ל מודה ר"ש בפס"ר, או אם קיל משבת, או חמור משבת, ובדין פס"ר גופיה אפשר לחלק הנדון לבי חלקים.

(א) מה דין פס"ר דניחא ליה.

(ב) מה דין פס"ר דלא ניחא ליה.

והנה יש בכ"ז לכאורה מחלוקת גדולה בין הראשונים, והנה בדין פס"ר דלא ניחא ליה,

* רוב התשובה הועתק משו"ת משנ"י ח"א סי' ס"ג ואין ביהמ"ד בלא חידוש.

ת' שם דהא קיי"ל דלית הלכתא כשמואל כמ"ש הרמב"ם פט"ז ממע"ק וכדמוכח במנחות וקשה למה באמת לא קיי"ל כותיה וצ"ל משום קושיית המקשן דמכבה אע"ג דהוה פס"ר דלא ניחא ליה ושרי לדעת הערוך מ"מ דוקא גבי שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה אבל בשאר איסורים אסור ולכן שפיר מייתי ראי' מהמקשן עכת"ד המ"א.

עכ"פ רואים אנו שזה מחלוקת גדולה בין הראשונים אם לדעת הערוך פס"ר דלא ניחא ליה אסור, ודעת התוס' בגיטין ובמו"ק שכתבו דבשביעית חמור משבת יתאים לשיטה זאת.

אבל עכ"פ בודאי חזי לאיצטרופי שיטת התוס' בכמה מקומות דס"ל לדעת הערוך מותר בכל האיסורים, לנידון דידן לזורק שופכין בגינתו דיהי' מותר בשביעית.

והנה נשאר לנו ליישב דברי התוס' דלכאורה סותרים הן דבשבת וביומא ובכתובות כתבו דבכל האיסורין מותר פס"ר דלא ניחא ליה ובגיטין ובמו"ק כתבו דבשביעית אסור מדאורייתא.

אבל אחר העיון לק"מ דבשבת וכו' כתבו רק לשי' הערוך דס"ל דפס"ר דלנ"ל הוא מותר לגמרי וטעמו דחשיב דבר שאין מתכוין הגם דהוה פס"ר מ"מ מחמת דלנ"ל חשיב כא"מ, ודשא"מ מותר בכל האיסורים לפיכך כתבו דמותר בכל האיסורים, אבל התוס' במו"ק ובגיטין לא קאי לדעת הערוך אלא לדעת התוס' גופיה דס"ל דהוי איסור דרבנן ובע"כ דטעמם דהוי כמלאכה שאין צריכה לגופה, ומלאכה שאצ"ל הוא רק פטור בשבת דבעינן מלאכת מחשבת.

(ג)

שיטת הר"ן בחולין לגבי פס"ר בשאר איסורין

הנה בסנהדרין כ"ו ע"א ד"ה לעקל בית הבד אני צריך, שהקשו דמ"מ מה בכך מ"מ הוא משיח הכרם דהכי אמרינן בפרק כלל

בשביעית ובשבת חייב דאתעבידא מחשבתו, וזהו כעין מש"כ התוס' בחולין ח' ע"א ד"ה מותר לשחוט בה מקלקל הוא, דבשחוט לע"ז חייב בשבת דיש בזה קצת תיקון שהוציאו מאיסור אבר מן החי אבל לענין נהנה מן הע"ז ל"ח הנאה כיון שקלקלו יתר על תיקונו, ה"נ כאן לגבי שביעית, אבל במו"ק לגבי ארעא דחבריה דאין נהנה כלום שם פטור לגבי שבת דלא אתעבידא מחשבתו כלל וכלל לא.

ולגבי שביעית חייב בארעא דחבריה הואיל ולא הוי קלקול זה נקרא מלאכה שבקרקע, ולגבי שבת פטור דלא נקרא מלאכת מחשבת, כן צריך ליישב בדוחק דברי התוס' שבסנהדרין עם התוס' במו"ק וגיטין.

(ב)

בענין פס"ר בשאר איסורים

הנה דברי התוס' בגיטין ובמו"ק דבארעא דחבריה אסור מה"ת לעשות מלאכה בדבר שא"מ מתאים לדברי הרא"ש בשבת בפרק שמונה שרצים סי' ט' וכ"כ הרשב"א והר"ן שם דגם לשי' הערוך דס"ל דפס"ר דלא ניחא ליה מותר, מ"מ זהו רק בשבת דבענין מלאכת מחשבת, ולא בשאר איסורין מדפריק הש"ס בפרק כל התדיר גבי המתנדב יין מזלפו ע"ג האישים והא קמכבה אע"ג דלא ניחא ליה כבוי.

והקשה שם הקרבן נתנאל בסק"מ בשם רבינו הגדול המהר"ל מפראג דהרא"ש סותר למ"ש הוא עצמו בפרק הבונה סי' ב' דשם הביא שיטת הערוך דפס"ר דלנ"ל מותר אפי' בשאר איסורים והביא ראי' מדברי התרצן דתי' שם דשמואל ס"ל כר"ש דדשא"מ מתכוין מותר משו"ה מזלפו ע"ג האישים ש"מ דפס"ר דלנ"ל מותר וכ"כ התוס' בפרק הבונה ד' ק"ג, וביומא לה, ובכתובות ד' ו ע"א, וכן קשה על הרשב"א והר"ן שהם סותרים דברי עצמם.

וגם המ"א בסי' ש"כ סק"כ הביא קושיא זאת בשם בה"ז בשם מהר"ל מפראג, והמ"א

דבשאר איסורין יודה הערוך דאסור ומשמע לכאורה דאסור מדאורייתא כמו שכתבו התוס' בגיטין ובמו"ק.

ולש"י הר"ן יהי' להיפך דבשאר איסורין יהי' פ"ר מותר ומשמע אפילו בניחא ליה, וזה לא מסתברא, משא"כ לפי' האבן האזל ניחא.

ועכ"פ שאלה דידן יהי' ג"כ תלוי בהנ"ל דלש"י הסנהדרי קטנה בהר"ן אפשר ג"כ לצרף סברת הר"ן כאן להתירא, ומשא"כ לאבן האזל א"א לצרף כאן סברת הר"ן.

(ד)

שיטת שאר ראשונים בענין דשא"מ בשביעית

הנה כאמור לעיל דש"י התוס' במו"ק י"ג ובגיטין מ"ד להחמיר מאד בשביעית דאפי' פס"ר דלא ניחא ליה אסור מדאורייתא.

ובמו"ק ד' ד' ע"ב ד"ה מפני שמכשיר אגפיה לזריעה, כתבו התוס' בפשט ראשון דנראית כחרישה ממש שסבורין הרואים דלכך מתכוין, ובפשט השני כתבו א"נ חשיב ליה עבודת קרקע ממש ואע"פ שאינו מתכוין לכך מיהו מלאכה היא ואע"ג דאמר ר"ש דבר שאין מתכוין מותר הא אמרינן מודה ר"ש בפס"ר ולא ימות, ורבנן סברי כיון דע"י שינוי עביד ליה לאו מלאכה היא ומותר דלא שמיה חרישה עכ"ל התוס'.

וראים מזה לכאורה דדבר שא"מ בשביעית תלוי בב' התירוצים דלתי' ראשון משמע דאינו אסור מדאורייתא ופשטות משמע דאפי' בפס"ר דניחא ליה, ולתי' ב' כתבו דאסור מדאורייתא עכ"פ בפס"ר דניחא ליה.

והנה צריכים להבין תי' ראשון דלמה לא יאסר מדאורייתא פס"ר דניחא ליה, ויבואר להלן אי"ה שיטת החזו"א בזה ועפ"יז נבין את כונת התוס'.

והנה הראשונים במסכת שביעית פ"ד מ"ד ומ"ו דיברו מענין זה, דאיתא שם בפ"ד מ"ד

גדול הזומר וצריך לעצים חייב שתים משום קוצר ומשום נוטע ה"נ לחייב משום עבודת נוטע, ע"כ.

ותי' בסנהדרי קטנה דעפ"י הר"ן בחולין בפג"ה בסוגיא דבת תיהא ניחא, דחידש שם הר"ן חידוש גדול דהא דקיי"ל בדבר שאין מתכוין והוה פ"ר דאסור היינו בשבת אבל בשאר איסורין אפילו פ"ר מותר בדשא"מ לק"מ קושיית התוס' דהרי יש לחלק דרוקא בשבת אע"ג דהזומר וצריך לעצים אינו מכוין להשביח האילן מ"מ כיון דהוה פ"ר אסור וחייב אבל בשביעית דהוה שאר איסורין ומותר דשא"מ אפילו בפ"ר לזה כשמכוון לעקל בית הברד אע"ג דמשביח האילן והוה פ"ר ג"כ שרי.

אך זה לק"מ על התוס', דהתוס' לשיטתייהו בפסחים כ"ב ע"ב דכתבו היפך מסברת הר"ן דבכל האיסורין אסור פ"ר בדבר שא"מ וע"כ שפיר קשיא להו, עכ"ל הסנהדרי קטנה.

והנה הסנהדרי קטנה למד בהר"ן דבכל האיסורין פס"ר מותר ומשמע דאפי' בנח"ל, אך ראיתי באבן האזל על ספר זמנים ד' מ"ט דלמד בהר"ן דהר"ן נתכוין רק על איסור הנאה שם פס"ר מותר דהר"ן דיבר שם מאיסור הנאה דמריח ריח של יין נסך וע"ז הביא ראי' מכלאים ממוכרי כסות דמעלה עליו כלאים להפטר מהמכס, ובלבד שלא יכוונו בחמה מפני החמה, ובגשמים מפני הגשמים, והא תם וודאי מטי ליה הנאה ובע"כ דאין מתכוין מותר אפילו בפ"ר, ע"כ ושם ג"כ מיירי ג"כ באיסור הנאה, וההסבר לפי דבריו דאיסור הנאה אין נחשב לאיסור אלא במתכוין, ודמיה להא דהמ"מ בתיקון כלי דס"ל ג"כ דמכה בפטיש של גמר כלי אסור רק במתכוין, עכת"ד האבן האזל עם קצת הוספה משלי.

ולענ"ד יותר מסתבר לפרש כש"י האבן האזל בהר"ן, דלש"י הסנהדרי קטנה בהר"ן יהי' כאן סברות הפוכות, דלש"י הרא"ש וסייעתיה יהי' חמור שאר איסורין משבת

והוא שלא כשי' התו' בגיטין ובמו"ק דס"ל דאסור מדאורייתא בפס"ר ואפי' בלא ניחא ליה וכ"ש בניחא ליה, ויסוד התו"ט הוא מדברי הרמב"ם דבכונתו לעצים מותר.

והנה להסביר שיטת הראשונים דבא"מ לזמור כ"א לעצים מותר צ"ל כמ"ש מרן החזו"א בסי' י"ח סק"ו דהקשה שם למ"ד תולדות דאורייתא למה התירו לעשות אשפתות (בפ"ג מ"א) הלא אותו המקום מזדבל, ותו' דאפשר מה"ת אינו אסור אלא במתכוין וכל שאינו מתכוין לעבודת הארץ אינו אסור אלא מדרבנן [וכ"מ בהא דאמר בירושלמי פ"ד ה"ד דרשב"ג מתיר לחרוש בשדה כדי ללמד הפרה] והתירו במקום שהי' נראה להם להתיר עכ"ל שם.

וגם בסי' י"ט סק"ב כתב מרן החזו"א לגבי מסקל דמותר לסקל משל חברו אף אבנים קטנות וכתב שם דצ"ע דברי התוס' במו"ק י"ג ע"א שכתבו דבשל חברו נמי אסור בשביעית דל"ש מלאכה שאצ"ל וכ"כ בגיטין מ"ד ע"ב, ותימה דהא תנן והקבלן מביא מ"מ, [פ"י דאיתא בפ"ג מ"ט דקבלן שקיבל שדה באריסות מותר לסקל אבנים אפי' מאותו שדה שקיבל באריסות דאינו שלו אלמא דכ"ש משדה אחרים ממש מותר לסקל] וע"כ צ"ל למ"ד תולדות דאורייתא דהיכא דאינו מכוין לעבודת הארץ אין איסור בשביעית מה"ת וכמ"ש סי' י"ח סק"ו, א"נ מודה דמסקל דרבנן כיון שמחוסר חרישה לא מחשב שבח קרקע לענין שביעית, ואף חכמים לא אסרוהו, עכ"ל הנוגע לענינינו.

ועפ"י יסוד זה של החזו"א דאינו מכוין לא חשיב עבודת קרקע מה"ת אפשר להבין הראשונים במשנה דמדל שהתירו בנתכוין לעצים, ובסי' י"ט סק"ד נסתפק על משנה דמדל אם מותר אפילו בניחא ליה הואיל ועיקר כונתו לצורך עצים או דמותר רק בלא איכפת ליה עיי"ש.

וכן בפ"ד מ"ו דאיתא התם דהמזנב בגפנים והקוצץ קנים (פ"י דמקטע זנבות

המדל בזיתים בש"א יגום, ובה"א ישרש, ופי' שם הרע"ב דכשהזיתים מקורבים זל"ו יותר מדאי, נוטל אחד ומניח ב', או נוטל ב' ומניח אחד כדי שיגדל ויתעבה, מדל לשון שליפה והסרה וי"מ לשון דלדול ודלות שמדלדל שדהו מן הזיתים, יגום, גומם ומקצץ האילן ומשאיר השרש בארץ, ולא ישרש לגמרי שלא יראה כעובד את האדמה, עכ"ל הרע"ב.

והקשה התו"ט על הרע"ב דכתב כדי שיגדל ויתעבה וכן פי' הר"ש, וכתב ע"ז התו"ט דצריך לחלק בין מדל לזירוד ופיסול דפ"ב מ"ג דלא שרינן אלא עד ר"ה, ואין טעם יפה לחלק כיון דזימור וכריתת האילן מדאורייתא בין בכרם בין בשאר אילנות כמ"ש הרמב"ם בריש הלכות שמטה וכנראה מדברי הר"ב במשנה דלקמן.

ומה לי שמזמר וכורת מקצת האילן כדי שיגדל הוא או שכרות אילן אחד כדי שיגדל השני, הלכך נראה כפירוש הרמב"ם שכתב המדל בזיתים הוא שיכרתם להיות עצים לאש וכ"כ בחבורו, ואולי שגם הר"ש והר"ב סוברים כן אלא דמדל דעלמא פירשו שהוא כן, וכדלעיל משנה ה' פ"ז דפאה, אבל אה"נ דבכאן צריך שלא יעשה בשביל שיתעבה ויגדל אלא שיכרות לעצים, וקצת יש לדקדק כן בדבריהם בסוף המשנה שכתבו מתוך של חברו כו' דלא עביד אינש שיתקן קרקע חברו וידוע דלעצים הוא מכוין ש"מ דאי לאו דמכוין לעצים הוה אסור ואם בשל חברו כן בשל עצמו לא כ"ש ומ"מ היה להם לפרש כן ברישא, עכ"ל ק של רבינו התו"ט [ולקמן נביא ע"ז שי' המ"ר].

עכ"פ רואים מדברי רבינו התו"ט ב' חידושים גדולים חומרא וקולא.

(א) החומרא היא שאם קוצר זית לגמרי כדי שיתעבה השני הוא זומר דאורייתא.

(ב) הקולא היא, שאם מתכוין לקצור אילן זית לעצים הגם שמתעבה השני והוא פס"ר דניחא ליה מותר הואיל ומתכוין לעצים.

בכך אם לעקל בית הברד הלא משביח הכרם, ותי' התוס' דעביד ליה באותו ענין דודאי קשר ליה דליכא לחייבו משום נוטע כדאמרינן גבי שבת דשאני שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה והא מתעבדא מחשבתו אבל גבי שביעית אין לאסור רק היכא דמשביח הקרקע אבל הכא קשי ליה וכה"ג שרי כדאיא בפרק המוכר את הספינה, עכ"ל התוס' [ולעיל בסי' א' כבר כתבתי קצת מדברי התוס' עיי"ש] וכתב החזו"א לפרש דברי התוס' כך דודאי א"א לפרש דומר באופן שאין מועיל דא"כ למה אמר הלב יודע וכו' ועוד במה פליגי ריה"ג ור"ע פ"ד מ"ו נפי' הואיל וגם במתניתין נאמר שמזנב באופן שקשה לאילן אמאי צריך להרחיק טפח].

אלא כונתם שכל זימור צריך דקדוק וחכמה, והרבה מומין יש באילנות שגורמין גרעון בגידולן ובפירותיהן, וכן זימור שאינו על צד הדקדוק עושה גרעון בפירות, ובשבת חשיב זומר דסוף סוף הזמירה הועילה ככל זומר אף שלא דקדק כהוגן, אבל לענין שביעית כיון דאין עושין כן והוא נתכוין לעצים שרי, אבל אם נתכוין לזימור אסור והיינו דאמר הלב יודע וכו'.

ודאתאן עלה מבואר בדבריהם כמש"כ דבשביעית כל שמכוין לעצים שרי אלא שאם יש במעשיו דקדוק של זימור אסור, וכמו בבתולת השקמה, ולפי"ז י"ל דהא דאמר ר"ע פ"ד מ"ו קוצץ כדרכו בקרדום וכו', לא בא לאפוקי אלא מריה"ג דמצריך לשייר טפח אבל מ"מ אסור לדקדק כדרך הזומרים וכדרכו היינו כדרכו בשעה שקוצץ לעצים, עכ"ל של מרן החזו"א.

עכ"פ לפי החזו"א הן במשנה דמזנב והן בגמ' סנהדרין כ"ו צריך ב' תנאים להיתירא.

(א) ועיקר ההיתר הוא דזומר לעצים ואין מתכוין להשביח האילן, ונסתפק החזו"א אם צריך להיות לא איכפת ליה כל, או די בזה שעיקר כונתו לעצים ומותר אפי' בנחא ליה.

הגפנים כדי שיתעבה הגזע ויגדל ויגבר כחו וכן הקוצץ קנים כדי שיתעבו ויוסיף כחו, רע"ב) דפליגי ריה"ג ורע"ק דריה"ג ס"ל דירחיק טפח ורע"ק ס"ל דקוצץ כדרכו בקרדום או במגל ובמגירה, ג"כ הקשו כל המפרשים אמאי לא הוי זומר והתוי"ט ס"ל כדלעיל דאין כונתו לזמור אלא עושה לצורך עצים.

וצ"ל הפי' ברע"ב דכתב כדי שיתעבה בדדרך כלל עושים כדי שיתעבה אבל כאן עשה לצורך עצים, כדכתב התוי"ט כמ"ד.

וגם כאן נסתפק מרן החזו"א כדלעיל במשנה דמדל אם מותר אף בדאיכא נוחותא או בעי דלא איכפת ליה.

אבל בלא איכפת ליה בתיקון השדה ודאי שרי וכדתנן במדל, ובמזנב רע"א קוצץ כדרכו וכו' וכדאמר בירושלמי ובגמרא הלב יודע אם לעקל או לעקלקלות משמע שהעבודה כדרכה.

וכתב עוד מרן החזו"א, דיש לעיין הלא בבתולת השקמה (זהו מה דמבואר בפ"ד מ"ה שיטת רבי יודא כדרכה אסור אלא או מגביה עשרה טפחים או גומם מעל הארץ) תנן אין קוצצין אע"ג דמכוין לעצים, ואפשר דהתם כדמפרש ר"י דגומם עם הארץ, דאם משייר מינכר מלתא שהוא לעבודת האילן דלעצים ניחא טפי לגומם עם הארץ, אבל בגפנים וקנים דעבודתן שלא לשייר פליג ר"ע אריה"ג דא"צ לשייר טפח, ולפי"ז נראה דאף בשל אחרים אין קוצץ כדרך עבודתה.

ואח"כ כתב עוד מרן החזו"א לפרש דברי התוס' המוקשים בסנהדרין כ"ו ע"א ד"ה לעקל בית הברד אני צריך, ושם בגמרא ה' עובדא דרשב"ל הלך עם ר"ח בר זרנוקי ור"ש בן יהוצדק וכו' וראו באמצע הדרך לאחד שזמר את הכרם שלו ואמר להם ר"ל כהן וזומר אמרו לו יכול לומר לעקל בית הברד אני צריך (פי' דכונתן לעצים לקשור את תפוח הזיתים) א"ל הלב יודע אם לעקל אם לעקלקלות עכת"ד הגמרא, והקשו בתוס' דמה

כונתו לגידול האילן ג"כ מותר אבל למעשה הסכים להרידב"ז והחזו"א דצריך שיחתוך לעצים.

ג) הגרא"ז מלצר זצ"ל כתב כעין הגרי"ל דיסקין רק הסביר באופן כזה (כר"צ ח"י"ב) דדרך הגפן שגדלים ענפים על הגפן וכל ענף הוא לבדו כמו אילן שעליו גדלים זמורות ועל הזמורות גדלים האשכולות, ועבודת הזימור הוא להסיר רק הזמורות היבשים והמקולקלים וזהו נקראת זימור, אבל אין דרך לחתוך הענפים עצמם, ומשום כך המזנב בגפנים שהוא חותך קצת מן הענפים שאין חותך את הזמורות מן הענפים אלא ענפים עצמם הוא מקצץ אין זה בכלל זימור, וכתב עוד דגם צריך שלא יתכוון לזמור כמ"ש הרמב"ם דאם יתכוון בכריתת הענפים שממילא יכרתו ע"כ הזמורות הרעים גם בזה יש משום זימור.

ד) ובמשנה ראשונה כתב היפך מהגרי"ל דיסקין והיינו דמזנב לאו היינו זומר, דזומר היינו שקוצץ כל הזמורות והכא אינו אלא מזנב שחותך קצה הזמורות וכ"כ הערוך והרמב"ם ובזה אינו מתקן האילן אלא מיקל עליו שלא יתיבש מתוך כובד וריבוי הזמורות, והוי דומיא דסיפא אילן שנפשח כו' לא שיעלה אלא שלא יוסיף והיינו דתני לה בהדי קוצץ קנים, דקנים לאו אילן נינהו ולא שייך בהו זמירה, אלא דריה"ג מחמיר דדמי לזמירה ואיכא משום מראית עין ומצריך הרחקה טפח להיכרא, ור"ע לא חייש דמזנב לא דמי כלל לזומר זה נ"ל ברור ודברי הרא"ש והר"ב צ"ע, [פ"י דהרא"ש והר"ב כתבו דחותך זנבות הגפנים כדי שיעבה הגזע ובוה ס"ל להמ"ר דהוי זומר דאורייתא אפי' מתכוין לעצים], ואח"כ כתב המ"ר דמשנה דמדל אינו ענין לזומר הואיל וחותך כל האילן דלא כהתוי"ט דדימה ב' המשניות לאהדדי ועיי"ש בפנים.

ה) והתפארת ישראל כתב בדרך אחר דזומר היינו שחותך ראש הגזע, ומזנב קוצץ הענפים מן הצד לעצים שצריך דאי לא תימא הכי היכי שרי ר"ע, אף שכוונתו לעצים עכ"פ

ב) וצריך עוד תנאי שלא יהי ניכר לעבודת האילן וכמו שאסור חכמים בבתולת השקמה אפי' אם מתכוין לעצים, ע"ז כתב החזו"א שלא יהי בדקדוק הזימור וזה קשה לאילן, אבל בשבת אסור דסוכ"ס הוא גורם שיצמח הפירות ובשבת חייב ע"ז, וזהו מתאים קצת לפי המהרש"ל שם בגמרא וגם עיין בסי' א' שכתבתי דוגמא לזה בשוחט לע"ז בשבת דחייב דהועיל לגבי אבר מן החי.

ולשי' מרן החזו"א יוצא לנו בנידון השאלה של שפיכת השופכין לגינתו דמותר הואיל ואין מתכוין לשם השקאה, וגם עשוה שלא כדרך השקאה דדרך השקאה להשקות קצת בכ"מ, ולא לשפוך הכל במקום אחד דאדרבה זה מקלקל הגינה, ועוד דהשקאה הוא רק איסור דרבנן, וכן כתבו רוב המחברים שזה מותר.

(ה)

עוד תי' על משנה דמזנב גפנים (פ"ד מ"ו) למה, לא הוי זומר

הנה יש עוד תי' על משנה דמזנב גפנים ואלו הן [רוב התי' הובאו במשנ"י ח"ב ד' ל"ו].

א) במשנת ר' נתן [מהגה"ק ר' נתן אדלר זצוק"ל] הקשה על התוי"ט מתוס' דמור"ק הנ"ל ומתוס' פסחים כו' דפס"ר אסור בכל האיסורים, וכתב דהמשנה איירי דקשה לאילן או אינו משביחו [וצ"ע בכונתו דלמה אינו משביחו ובאיזו אופן איירי].

ב) הגה"ק מהרי"ל דיסקין זיע"א בתשו' כ"ז בס"ב כתב דאם קוצץ כל הגפנים ואין מניח רק הגזע זה אינו בכלל זומר וזה נקרא המזנב, וכע"ז כתב הפה"ש (בסי' א' אות מ"ט) דזימור נקרא שחותך רק היבשים וכאן מחתכם לגמרי עיי"ש, ודעת הרידב"ז שם באות כ' דגם לדעת הגרי"ל דיסקין צריך שיחתוך לעצים, אבל הגר"ב זילבר כתב דמסתמת לשון הגרי"ל דיסקין משמע דאפי'

[מהקאמרנא] כתבו תי' אחר משום דהוי הפסד גדול ובלח"ש היתר אפי' זומר לצורך האילן, והנה צ"ל להלח"ש דהגם דהפסד מותר רק באיסור דרבנן לא באיסור דאורייתא כמבואר במו"ק ג', צ"ל דעיקר ההיתר הוא משום לאוקמי אילנא היינו דזה אינו משביח האילן הנקרא בגמרא לאברויי אילנא וס"ל דלאוקמי אילנא מותר אפי' בדאורייתא, עיין בזה בספר השמיטה ד' כ"ב, [ובעניי ג"כ כתבתי מזה במשנת השמיטה סי' ט' עיי"ש] אבל הפני זקן שכתב ג"כ תי' דהפסד כהלח"ש התנה עוד תנאי שיהי' לצורך העצים כהתוי"ט, וי"ל דהפני זקן ס"ל כהאומרים דלאוקמי אילנא לא הותר בדאורייתא, ועוי"ל דהיתר כאן הוא מטעם פסידא ולא מטעם לאוקמי אילנא די"ל דזה משביח ג"כ האילן משו"ה לא הותר בדאורייתא, ומשו"ה בעי ג"כ לעצים, וס"ל כשי' האמוניי שכתבתי לעיל דאם הוא לעצים לא הוי איסור דאורייתא, ולפי"ז יתיישב קושיית המשני' במשניות בד' ל"ו למה בעי העצי עדן ב' תנאים להתירא.

(ח) והרידב"ז כתב באופן אחר והיינו דמזונב בגפנים הוא כמו מידל בותים דמידל הוא דהאילנות מקורבין יותר זל"ז, והמזונב הוא כעיי"ז ביחור של גפנים דעלו יחורים הרבה בדבק ומזונב אחריהם וג"כ מזונב לעצים ולא שמועיל לגפנים ועי' פליגי ריה"ג ור"ע במשנה וכו' וריה"ג חייש דאולי מועיל לעצים ג"כ עכת"ד בקיצור.

סיכום כל התי' בקיצור על משנה דמזונב גפנים.

(א) התוי"ט וסיעתיה דחותך לשם עצים, ולפי' החזו"א בעי עוד תנאי שלא יעשה בדקדוק של זימור, וגם נסתפק החזו"א אם מותר בפס"ר דניחא ליה, ומשכחת ליה בלא ניחא ליה בגפן שאין פירותיו טובים, או שלא הגיע עדיין זמנו לזימור דליכא ניחותא.

(ב) הגרי"ל דיסקין תי' דחותך כל הענפים עד הגזע.

איכא משום מראית עין, ועוד הרי דשא"מ אם הוא פס"ר אסור לכו"ע והרי ע"כ ישביח הגפן ע"י מלאכה דאורייתא ולא דמי למסקל שהוא מדברי סופרים, עכ"ל.

(ו) והנה יש כאן דרך חדש להבין משנתינו למה אין במזונב איסור זמירה והדרך הזה מובא בב' ספרים ושניהם כווננו לדבר אחד, בתורת השביעית [מהגאון ר' יוסף הלוי שהי' בזמן הגרי"ל דיסקין, ובאמונת יוסף מהגרי"ל דינקלס זי"ע דמלאכת זמירה דאורייתא היינו שחותך הזמירות כדי שיגדלו בטוב הפירות, אבל כאן חותך מגוף הגפנים כדי שיתעבה ויתעלה הגזע] נמסתמא כוונתם הוא דזה אינו באופן ישיר לפירות, ולפירות הוא רק גרמא בעלמא משא"כ בחותך זמורות, הוא באופן ישיר לפירות], כן פירשו את הרא"ש והרע"ב התורת השביעית בד' קנ"ו והאמונת יוסף בדף נ"ט ע"ב.

אמנם יש קצת חילוק בין התורת שביעית להאמונת יוסף דהלא איכא איסור דרבנן אפי' באופן כזה. אלא התורת שביעית כתב דפס"ר בדרבנן מותר [זה לכאורה כשיטת התרי"ד הובא במ"א סי' ש"ד, או יכול להיות דבשאר איסורים פס"ר בדרבנן מותר כ"ה שי' הח"ס עיין בשו"ת משני' ח"א סי' ס"ג שהרחיב הענין בזה].

ובאמונת יוסף כתב דרך אחר וזה דומה קצת לשו' החזו"א היינו דעצם דשא"מ אפי' בפס"ר בשביעית הוא מותר מה"ת, והיינו דאיירי שמתכוין לעצים [וכ"ה ג"כ להתורת השביעית הנ"ל], והתורה לא אסרה אלא במתכוין לזימור ועיי"ש טעמו דילפינן מלכם לכל צרכיכם דיכול ליקח לבהמה או לעצים, [אך בעניי לא זכיתי להבין טעמו דניחא לצורך בהמה הוי בכלל לכם אך לעצים לא הוי בכלל לכם דאין הנאתו וביעורו שוים עיין בסוכה מ' וצ"ע] אך חכמים אסרו גם בשא"מ ופס"ר אך אם הזימור הוא רק מדרבנן בזה לא אסרו חכמים, ודפח"ח.

(ז) בלחם שמים [מהיעב"ץ] ובפני זקן

מפסיד פירותיו בשביל העלין שיגדלו אחר הזמן, ואפי' לרשב"ל דס"ל דהלב יודע אם לעקל או לעקלקלות, אבל במילתא דמוכח שאין כוונתו אלא לצורך מה שקוצץ מודה כמו במשנה דהמזנב עכת"ד.

ועיין בשו"ת משנ"י ח"א סי' ס"ד שפי' את דבריו כשי' החזו"א דהתיר פס"ר ודוקא באופן שאין מדקדק בדיקדוקי הזימור דקשה לה מצד אחד, עיישב ולפ"ז יהי' לנו ג"כ עוד סניף מאחד מגדולי הפוסקים להתיר בשפיכת שופכין על הגינה.

(1)

המסקנא לחלכה למעשה בענין שפיכת שופכין על הגינה

הנה לפי המתבאר עד הנה יש לנו הרבה צירופין לא מיבעיא לשיטת החזו"א דפס"ר מותר מה"ת בשביעית ואם אין עושה בדקדוק הזימור מותר אפילו מדרבנן, א"כ כאן בהשקאה דאינו לפי דקדוקי ההשקאה, ולא עוד שכפי שכתבו המחברים שאם שופך הרבה במקום אחד זה מזיק להגינה ובפרט שיש בהם חומרי ניקוי שמזיק להגינה, וגם כל מלאכת השקאה הוא דרבנן.

ואפי' להנהו פוסקים שחלקו על החזו"א וס"ל דפס"ר אסור בשביעית מ"מ מודו דאם עושה המלאכה בשינוי מותר כמו שתי' על משנה דמזנב, וגם כאן עושים בשינוי דדרך השקאה להשקות בממטרות שיבא על כל הגינה בשוה כמו גשם ולא שישפוך הרבה במקום אחד, ואפי' להמשנת ר' נתן שתי' על משנה דמזנב דקשי לאלין גם כאן קשה לזריעה כדלעיל.

ויש לנו עוד ד' סניפין להתיר.

(א) דקיי"ל דמשקין בית השלחין בשביעית וי"א דא"צ להגביל המים בהשקאה ומותר בכל אופן והגם דלמעשה אנו מגבילים את המים כפי הצורך [ועיין בזה באריכות בשו"ת משנ"י הנ"ל ח"א סי' א' וס"ג] מ"מ הוי סניף

(ג) הפה"ש תי' דדרך זימור הוא לחתוך רק יבשים וכאן חותך הכל אפי' לחים.

(ד) הגרא"ז מלצר ז"ל תי' דבגפים יש ענפים ועליהם זמורות ומהזמורות יוצאים האשכוליות ענפים ודרך זימור הוא לחתוך רק הזמורות וכאן חותך הענפים, וגם בעי שיחתוך לשם עצים. ואלו הג' תי' ב' ג' ד' הם יסוד אחד וכ"א אמר בלשון אחר.

(ה) המשנה ראשונה כתב בהיפך הגרי"ל דיסקין, דזומר היינו שקוצץ כל הזמורות, ומזנב הוא רק מקטע קצה הזמורות שלא יכביד עליהן ויתיבש מתוך כובד וריבוי הזמורות.

(ו) והתפא"י תי' דזומר הוא שחותך ראש הגזע ומזנב קוצץ רק מן הצד לצורך העצים.

(ז) והתורת השביעית והאמונ"י תי' דזומר הוא שיגדל בטוב הפירות ומזנב הוא שיתעבה הגזע.

(ח) והרידב"ז תי' דמזנב הוא דומיא דמידל בזיתים היינו שנדבקו היחודים בדבק וחותך לשם עצים וזה אין טובה לאלין, וריה"ג חושש שמא יהי' טובה לאלין.

(ט) בקול רמ"ז ובמשנת ר' נתן תי' דאיירי באופן שהוא קשה לאלין וחותך לעצים, וצ"ע ככוונתם באיזו אופן איירי.

(י) בלחם שמי' תי' דמותר מכח הפסד וס"ל דלאוקמי אילנא מותר אפי' בזומר, ובפני זקן ג"כ תי' כן רק הוסיף בעצי עדן דבעי ג"כ שיתכוין לצורך עצים.

שי' מהרי"ט בענין דשא"מ בשביעית

ובמהרי"ט ח"א סי' פ"ג בדין קוצץ עלי התותין לתולע המשי, כתב ג"כ כשי' החזו"א, דהגם דעי' שקוצץ עלי התותין יגדלו אחרים תחתיהן אין בהם משום זומר הואיל ואין מתכוין לזה כמו בבטנהדרין כ"ו והגם דהתוס' הקשו שם דמ"ש מהזומר וצריך לעצים דחיים שתיים, ותי' התוס' דעושה באופן שקשי לה, וכתב מהרי"ט דכאן ג"כ קשי לה דאין אדם

גדול להתיר.

לדון כע"ז בשביעית דשאני שביעית משבת ביסוד גדרה דכשבת האדם מצווה לשבות דלמען ינוח כתבי ובשביעית האדמה היא שצריכה לשבות דושבתה וכיון שהאדמה צריכה לשבות אפשר דאף גרמא אסור.

אך באמת נקטו האחרונים דגם שביעית גרמא מותר ועיי"ש שמסיק דדוקא במצות שבין אדם לחבירו גרמא אסור מה"ת ולא בשאר מצות ומסיק דלפי"ז אין שום חשש במזגן, עכ"ת.

ויש לדון בדבריו דכתב בפשיטות דגרמא מותר בשביעית ועיין בחוט שני ח"א בד' ק"ד דפסק דאסור גרמא בשביעית, וגם בדיני שביעית השלם בד' ק"ה הביא בשם כמה פוסקים לאסור גרמא.

אך בנידון דידן דהוי תרתי דרבנן בפס"ר דלא ניחא ליה בודאי יש להתיר במזגן ולצרף שיטת המתירים גרמא בשביעית.

עכ"פ מסקנת רוה"פ להתיר בין בשטיפת הרצפה ובין במזגן, ועיין גם בשביעית בהלכה (שטרן) שהתיר ג"כ מכח ג' טעמים.

(א) דהוי פס"ר דלא ניחא ליה.

(ב) שאין דרך השקאה ולפעמים מקלקל יותר.

(ג) מי הניקוי מעורב בחומרים פגומים אשר מקלקל הגינב ומוכח מכ"ז שאין כוונתו להשקאה.

אבל בדרך אמונה פ"א בציון הלכה אות י"ח כתב דבביתו של החזו"א הי' ברז שיצא מביתו וסופו יצא לחוץ במקום צמחים שצמחו מעצמם וצוה בשביעית לפנותו למקום שאין צומח, ואח"כ הביא בשם ספר תה"ש בשם חמיו זצ"ל השוטף ברצפה במרפסת והמים זורמים דרך המרזב לגינה אם המים ללא חומרי ניקוי יש להקפיד של יזרמו המים לגינה אף שאין מתכוין לכך, וגם אין להפעיל מזגן אם עי"ז יטפטפו מימיו במקום שיש צמחים. באופן שאסור להשקותם, עכ"ל הדרך אמונה.

(ב) שיטת הערוך דפס"ר דלא ניחא ליה מותר בשבת ובכל האיסורים לדעת התוס' בשבת ק"ג ובכתובות וכיומא ל"ה ולעיל הארכנו בזה בשיטת הערוך בשאר איסורין, וגם לדעת הר"ן בחולין בפג"ה ס"ל דפס"ר בשאר איסורין מותר אפי' בניחא ליה לפי הסנהדרי קטנה והארכנו בזה לעיל.

(ג) וגם לדעת הפוסקים דפס"ר דלא ניחא ליה אסור מ"מ בתרתי דרבנן ס"ל להרבה פוסקים דמותר עיין בזה בס' שט"ז בשעה"צ אות י"ח דכ"כ בשם הפמ"ג וגם כאן הוי תרתי דרבנן דשביעית בזה"ז הוא דרבנן ומלאכת השקאה הוא דרבנן, וגם הוא כלאחר יד, ובענין כלאח"י בשאר איסורין עיין בזה בשו"ת משנ"י הנ"ל ח"א סי' ס"ג מש"כ בזה בשם האגלי טל.

(ד) ויש לנו עוד סניף גדול שיטת הת"ה הובא במ"א סי' שי"ד סק"ה דפס"ר בדרבנן מותר ואפי' להמ"א דפליג עליו והכי קיי"ל מ"מ באיסור דרבנן בשאר איסורין ס"ל להח"ס בפ"י המ"א דמותר נהמהח"ש פליג ע"ז ועיין בכ"ז באריכות במשנ"י הנ"ל.

בענין מזגן (עירקאנדישא"ן)

בענין מזגן שייך גם רוב ההיתרים שכתבנו, ובתשו' הגאון ר' אשר ווייס שליט"א בקובץ דרכי הוראה ס"ח דן בזה עוד להתירא מדין גרמא ואף בשבת החמור אמרו גם כיבוי מותר, ואף שלכאורה יש לחלק בין שבת לשביעית בדין גרם מלאכה דאפשר דבגרמא עובר עכ"פ על העשה דושבתה הארץ, ואפשר דעובר אף בלאו דכל שמהות העבירה בתוצאה ולא במעשה יש בו איסור אף בגרמא כמבואר ברמב"ם פ"ב ה"ב מהל' רוצח דהגורם מיתה לחבירו עון הריגה בידו אף שאין דינו מסור לבי"ד, וכן מבואר בכ"ב ד' כ"ב לענין גרמא בנויקין דיש בו איסור תורה אף שפטור מן התשלומין, הרי דכל שאיסורו בתוצאת המעשה יש בו איסור תורה אף בגרמא, ויש

ליה בשבת אסור מדרבנן יש חילוק בין שבת לשאר איסורים, דבשאר איסורין לא בעי מלאכת מחשבת אסור מדאורייתא, (תוס' במו"ק י"ג ובגיטין מ"ד).

ג) דעת הר"ן בחולין פג"ה דפס"ר בשאר איסורין אפי' ניחא ליה מותר, כ"ה לפי הסנהדרין קטנה בסנהדרין כ"ו, אבל לשי' האבן האזל דיבר הר"ן רק באיסור הנאה וס"ל דל"ח הנאה רק במתכוין.

ד) פס"ר בשבת באיסור דרבנן קיי"ל דאסור מ"א בסי' שי"ד ונחלק על הת"ה דהתיר, ומשמעות המ"א דאפי' בלא ניחא ליה אסור בחד רבנן.

ה) פס"ר דלא ניחא ליה בתרתי דרבנן דעת הפמ"ג והביאו השעה"צ בסי' שט"ז אות י"ח דמותר.

ו) פס"ר בשאר איסורין באיסור דרבנן דעת הח"ס דמותר ולהמחה"ש אסור, (שו"ת משנ"י ס"ג).

ז) דבר שא"מ בשביעית והוא פס"ר אפי' בלא ניחא ליה, נחלקו הראשונים דעת התוס' במו"ק ובגיטין דהוא אסור מדאורייתא הואיל ולא בעי מלאכת מחשבת בשאר איסורין, אבל דעת התו"ט לפי הר"מ והר"ש דאינו אסור מדאורייתא וכ"ה דעת החזו"א וטעמו דלא חשיב מלאכת קרקע אם הוא אין מתכוין, ומותר אפי' מדרבנן אם הוא מוכח שאין מתכוין למלאכה כגון בזומר בעי שלא ידקדק בדקדוקי הזמור ואז הוא קשה לאילן מצד אחד.

ח) ובפס"ר דניחא ליה נסתפק החזו"א אם הוא מותר ומשכחת לה שלא ניחא ליה בגפן שאין פירותיו טובים, או שלא הגיע זמנו לזימור (סי' י"ט סקט"ו).

ט) בשביעית פ"ד מ"ו דאיחא שם דמזנב בגפנים דס"ל לר"ע דקוצץ כדרכו והקשו המפרשים דלמה לא הוי זומר כתבנו בסי' ה' י' תירוצים ע"ז.

י) מי ששוטף ביתו ושופך את מי השטיפה

אבל עיין בסוף תשו' הגאון ר' אשר ווייס שליט"א וכן בתשו' שדה יחזקאל שכתבו ששאלו את הגר"ח שליט"א ואמר שאין להחמיר אלא אם כונתו להשקות את הגינה בדרך זו, וכן שמע שוב ממרן הגריש"א ז"ל וכן נראה ברור להלכה.

ונלענ"ד דבודאי מותר כמסקנתם אך המהדר שלא להוריד המים לגינה גם בלא כוונת השקיה תע"ב אך אם המים פגומים לגמרי להשקיה לכו"ע א"צ להדר בזה, וכן במזגן א"צ להדר בזה וכ"כ במנחת ירושלים ד' ע"ג, והשי"ת ינחנו בדרך אמת.

בענין כביסה התלויה ע"ג גינה ודשא

עיין בשו"ת משנ"י ח"ס סי' י"ז שדיבר מענין כביסה התלויה ע"ג גינה או דשא ומטפסף מים מן הכביסה, והתיר לתלות הכביסה, והגם שאין כאן כל הצירופים האמורים לעיל, היינו שכאן אין נותנים חומרי ניקוי, וגם לא שופכים הרבה מים במקום אחד כדלעיל וא"א לומר שזה מקלקל הגינה והדשא, מ"מ גם כאן שייך ההיתר של אין מתכוין ואין זה דרך השקאה, ועוד היתר שייך כאן דהמים מועטין שמטפסף ע"ג הגינה יש בהם ההיתר של משקין בית השלחין הגם דצריך להגביל ההשקאה, מ"מ לא ניתנה תורה למלאכי השרית ואין זה הוספה גדולה ומסתבר דזה בכלל ההיתר של משקין בית השלחין ועייש"ב ומסתבר דבריו להלכה.

(ז)

קיצור הדינים היוצאים להלכה

א) פסיק רישא דלא ניחא ליה לדעת הערוך מותר בשאר איסורין נחלקו הראשונים דעת התוס' בכמה מקומות דג"כ מותר ודעת הרא"ש בפרק שמונה שרצים וכן הרשב"א והר"ן שם המורה בשאר איסורים דאסור מדאורייתא.

ב) וגם לדעת הפוסקים דפס"ר דלא ניחא

יא) אבל במזגן דהוי רק גרמא כתבנו שאין בזה הידור להחמיר, (מנחת ירושלים).

יב) בבגדי כביסה שמתפטף מים על הגינה כתבנו בשם שו"ת מש"נ ח"ח סי' י"ז דמותר ונ"ל דלא גרע מס"י דיש מקום להדר בזה.

למרוזב שהולך בחצרו על הדשא וכדו' כמעט כל הפוסקים התירו מטעם דהוי פס"ר דלנ"ל בתרתי דרבנן, וגם הוי שינוי מדרך השקאה ועוד כמה טעמים, אבל הואיל והחזו"א נהג להחמיר כתבנו דהחמיר בזה אם המים ראויים להצמיח תע"ב.

בלי שום צל ספק וספק ספיקא, בכל מקום מדרך כף רגלינו, הכל הוא לזכות ולטהר את הארץ באותיות התורה והתפלה, ואנחנו כל ישראל שלוחי דרחמנא אנו, איש איש כאשר גזרה עליו השגחה העליונה, אין חפשי מעבודת הקדש, אשר הועמסה על שכמנו. (ספר היום יום ה' אדר א')

אחריות על הזולת

"ויענו כל העם יחדיו ויאמרו כל אשר דיבר ה' נעשה" (שמות יט, ז). לכאורה היו צריכים לומר בלשון יחיד, שהרי כל אחד ואחד דיבר על עצמו? אלא מתוך הערבות והמתיקות של קבלת התורה, קיבל כל אחד ואחד התחייבות וערבות גם על חברו. (חידושי הרי"ם)

רבינו הזקן [בעל התניא] אמר: מצות אהבת ישראל הוא ליליד עם ישראל אשר מעולם לא ראה אותו, ומכל שכן לחבר עדת ישראל אשר במקום מגורו, שהוא בן או בת עדתו. (ספר היום יום ג' אדר א')